

Warszawa, dnia 13 sierpnia 2014 r.

RPW/68841/2014 P
Data: 2014-08-13

DWMPC-III-0741-16/14
UNA: 140812-00565

BIURO RZECZNIKA
PRAW OBYWATELSKICH

WPL 2014 -08- 13

ZAC NR

Pani

Prof. Irena Lipowicz

Rzecznik Praw Obywatelskich

Słomana *Boni* *Reznik*

W nawiązaniu do *Raportu Rzecznika Praw Obywatelskich z działalności w Polsce Krajowego Mechanizmu Prewencji w 2013 r.*, uprzejmie przedstawiam stanowisko Ministerstwa Sprawiedliwości w tym zakresie oraz opis działań podejmowanych w celu rozwiązania wskazanych w Raporcie problemów. Jednocześnie proszę o opublikowanie poniższych uwag wraz z Raportem na stronach internetowych Rzecznika Praw Obywatelskich.

Zapewniam, że Ministerstwo Sprawiedliwości i podległe mu jednostki biorą pod uwagę wszelkie rekomendacje Krajowego Mechanizmu Prewencji i popierają działania zmierzające do wyeliminowania ewentualnych uchybień i nieprawidłowości, aby zagwarantować, by w każdym przypadku kary, środki zapobiegawcze, środki zabezpieczające i środek poprawczy były wykonywane z szacunkiem dla godności osoby pozbawionej wolności.

1. Przeludnienie jednostek penitencjarnych

Wysoki stan zaludnienia jest od kilku lat największym problemem polskiego więziennictwa. Rząd podejmuje wiele wysiłków dla jego rozwiązania.

Wymogi dotyczące minimalnej powierzchni celi mieszkalnej zostały określone w k.k.w. Norma powierzchni mieszkalnej przypadającej na jednego osadzonego została ustalona na poziomie 3 m² i na dzień dzisiejszy jest to maksymalna powierzchnia, jaką można

zapewnić osadzonym. Niemniej jednak Rząd czyni wszelkie starania w celu podwyższenia tej normy do poziomu 4 m².

W 2013 roku Służba Więzienna posiadała 156 AŚ i ZK oraz 37 oddziałów zewnętrznych z łączną liczbą 87 311 miejsc w oddziałach mieszkalnych. Na dzień 31 grudnia 2013 r. przebywało w nich 78.884 osadzonych. W porównaniu do roku 2012 liczba ta zmniejszyła się o 5.050, a więc o 15%. Według stanu na dzień 25 lipca 2014 r. zaludnienie oddziałów mieszkalnych w jednostkach penitencjarnych wynosiło 92 %, znajdując się na stabilnym poziomie od kilku miesięcy.

W ostatnich latach podejmowano szereg działań mających na celu zmniejszenie zaludnienia jednostek penitencjarnych, w tym m.in.:

1. Pozyskiwanie dodatkowych pomieszczeń zakwaterowania,
2. Wprowadzenie na stałe systemu dozoru elektronicznego (SDE). Obecnie jego pojemność wynosi 7.500 osób i planowane jest jej zwiększenie. Liczba osób, które objął SDE systematycznie rosła: w 2009 r. było to 35 osób, w 2010 – 615, a w 2013 – 27653. Dodatkowo, liczba skazanych zwolnionych z ZK i AŚ do SDE wyniosła 13651 (2009 - 2013). Polska zajmuje drugie miejsce w Europie pod względem liczby osób monitorowanych.
3. Zachęcanie dyrektorów jednostek penitencjarnych do częstszego korzystania (w sytuacjach gdy jest to zasadne) z możliwości składania wniosków w sprawie warunkowych przedterminowych zwolnień skazanych po odbyciu przez nich co najmniej połowy kary.
4. We wrześniu 2013 r. kilka mniej poważnych przestępstw zagrożonych dotychczas również karą pozbawienia wolności zostało przekwalifikowanych na wykroczenia zagrożone karami aresztu maksymalnie do 30 dni, karą ograniczenia wolności lub grzywny (np. jazda na rowerze w stanie nietrzeźwości, kradzież rzeczy o wartości poniżej 420 zł). Uznano bowiem, że kara pozbawienia wolności (minimum 1 miesiąc) jest nieadekwatna do wagi oraz stopnia społecznej szkodliwości tych czynów. Ograniczy to krąg osób osadzanych w ZK za drobne czyny.
5. Wprowadzono zmiany zasad orzekania i wykonywania kary ograniczenia wolności mające na celu zwiększenie częstotliwości jej stosowania poprzez m. in. poszerzenie kręgu podmiotów, na rzecz których skazani mogą pracować, i przejęcie przez Skarb Państwa części kosztów związanych z zatrudnieniem (koszty badań lekarskich pracujących skazanych i ich ubezpieczenia),

6. Inicjowanie wszelkiej, ukierunkowanej prospołecznie aktywności skazanych, którą realizuje się w miarę możliwości zarówno na terenie ZK, a przede wszystkim w środowisku otwartym w celu zmniejszenia dolegliwości wynikających z dużego zaludnienia.

7. Kontynuowanie prac nad rządowym projektem nowelizacji k.k. i niektórych innych ustaw, który zawiera rozwiązania mające na celu zwiększenie efektywności i rozszerzenie możliwości stosowania kar o charakterze nieizolacyjnym, w tym poprzez wykorzystanie SDE. Projekt przewiduje przyznanie (tam, gdzie to możliwe i zasadne) prymatu stosowaniu kar wolnościowych (ograniczenia wolności i grzywny) nad karą pozbawienia wolności (w tym także z warunkowym zawieszeniem jej wykonania) oraz szersze wykorzystanie SDE w wykonywaniu kar, środków karnych i środków zabezpieczających. Obecnie projekt jest przedmiotem prac Sejmu.

W razie konieczności natychmiastowego umieszczenia skazanego w zakładzie karnym bądź areszcie śledczym nieposiadającym wolnych miejsc w celach mieszkalnych przepisy prawa przewidują możliwość umieszczenia skazanego w takiej celi, w której powierzchnia przypadająca na skazanego wynosi poniżej 3 m² (nigdy jednak nie mniej niż 2 m²). Można w takich warunkach umieścić skazanego, ale tylko na czas określony, nie dłuższy niż 14 dni. Tego rodzaju decyzję podejmuje dyrektor zakładu karnego lub aresztu śledczego. Skazany ma prawo jej zaskarżenia w terminie 7 dni do sądu penitencjarnego, który winien skargę rozpoznać w terminie 7 dni, aby umożliwić natychmiastową reakcję właściwego organu na ewentualne nieprawne umieszczenie skazanego w warunkach przeludnienia. Okres 14 dni umieszczenia w warunkach przeludnienia może zostać przedłużony do 28 dni tylko za zgodą sędziego penitencjarnego. Decyzje wydawane przez dyrektora aresztu śledczego podlegają również bieżącemu nadzorowi penitencjarnemu sędziego penitencjarnego.

Dodatkową normą ochronną dla skazanego jest przepis art. 110 § 2i K.k.w. wprowadzony w życie w grudniu 2009 r. Ta norma gwarancyjna zakazuje umieszczania tego samego skazanego w celi mieszkalnej poniżej 3-metrowego standardu, jeżeli od poprzedniego takiego umieszczenia nie upłynęło 180 dni bez względu na to z jakiego powodu ten sam osadzony musiałby zostać natychmiast osadzony. Dotyczy więc również skazanych transportowanych do innych jednostek penitencjarnych w celu udziału w rozprawie lub innych czynnościach procesowych oraz osób tymczasowo aresztowanych, wobec których ponownie, przed upływem 180 dni, zastosowano ten środek zapobiegawczy w innej sprawie.

Należy podkreślić, że brak takiej normy mógł powodować dowolność umieszczania skazanych w warunkach poniżej 3 m², przy każdym ich przetransportowaniu do innej jednostki penitencjarnej. Dyrektorzy jednostek penitencjarnych są więc zobowiązani na stałe utrzymywać wolne miejsca tak, aby wobec osadzonych nie stosować dodatkowych dolegliwości, lecz żeby takie umieszczenie poniżej normy było sytuacją nadzwyczajną i wynikającą jedynie z konieczności natychmiastowego ich izolowania w celu zapewnienia porządku publicznego i tylko i wyłącznie wówczas, gdy w jednostce penitencjarnej, w której mają oni być umieszczeni, nie ma wolnych miejsc w celach mieszkalnych zapewniających 3-metrową normę powierzchni.

Podkreślić należy, że przewidziana możliwość krótkotrwałego, wyjątkowego umieszczenia skazanych w warunkach przeludnienia, stosowana jest w porządkach prawnych innych państw europejskich i znajduje swoje oparcie we „*Wzorcowych regułach minimalnych postępowania z więźniami*”, przyjętych w Genewie w 1955 r. przez Pierwszy Kongres Narodów Zjednoczonych w Sprawie Zapobiegania Przeszeczności i Postępowania ze Sprawcami Przeszeczstw i zaaprobowanych przez Radę Gospodarczą i Społeczną w rezolucji 663C (XXIV) z dnia 31 lipca 1957 r. oraz 2076 (LXII) z dnia 13 maja 1977 r. W regule 9 w punkcie 1 Narody Zjednoczone *expressis verbis* przyjmują, iż przejściowe przepełnienie jest zjawiskiem negatywnym, ale mogącym wystąpić w więzieniu.

Z kolei w „*Europejskich Regułach Więziennych*” zawartych w zaleceniu Komitetu Ministrów Rady Europy Rec (2006)2 do państw członkowskich Rady Europy, przyjętych przez Komitet Ministrów w dniu 11 stycznia 2006 r. na 952 posiedzeniu delegatów, jako jedną z podstawowych zasad wymienia się zasadę, zgodnie z którą „*restrykcje nałożone na osoby pozbawione wolności są ograniczone do koniecznego minimum i proporcjonalne do uzasadnionego celu, dla którego zostały nałożone*”. Przewidziane w przepisach krótkotrwałe i uzasadnione powstaniem określonych okoliczności osadzanie skazanych w warunkach przeludnienia, uzależnione tym samym od powstania zobiektywizowanych przyczyn, w pełni realizuje wyżej cytowaną regułę.

Biorąc pod uwagę opisaną wyżej nowelizację przepisów k.k.w. należy przyjąć, iż Polska wypełnia zalecenie zawarte w punkcie 18.4 „*Europejskich Reguł Więziennych*”, zgodnie z którym „*prawo krajowe zawiera mechanizmy zapewniające, by standardy minimum nie były w więzieniach naruszane z powodu przeludnienia*”.

Ponadto, na podstawie art. 151 §2 k.k.w. sąd może odroczyć wykonanie kary pozbawienia wolności w wymiarze do 2 lat, jeżeli liczba osadzonych w zakładach karnych lub aresztach śledczych przekracza w skali kraju ogólną pojemność tych zakładów. Odroczenia takiego nie udziela się jednak skazanym, którzy dopuścili się przestępstwa z zastosowaniem przemocy lub groźby jej użycia, skazanym określonym w art. 64 § 1 lub 2 lub w art. 65 k.k., a także skazanym za przestępstwa określone w art. 197-203 k.k. popełnione w związku z zaburzeniami preferencji seksualnych.

Nadmienić wypada, że Ministerstwo Sprawiedliwości jest beneficjentem projektu „Upowszechnianie stosowania kar nieizolacyjnych i środków probacyjnych w systemie sądownictwa karnego” realizowanego w ramach Norweskiego Mechanizmu Finansowego obejmującego m.in. cykl szkoleń dotyczący promocji środków wolnościowych.

2. Tzw. „kolejki do więzienia”

Wbrew wnioskowi Raportu KMP, podkreślić należy, iż nie istnieje zjawisko „kolejki do więzienia”. Skazani prawomocnie, a oczekujący na odbycie kary pozbawienia wolności, to osoby:

- które nie przebywają w zakładach karnych na podstawie wydanych w postępowaniu wykonawczym orzeczeń przez sądy, a tym samym pozostają poza zakładem karnym legalnie pomimo orzeczonej kary pozbawienia wolności, albo
- osoby, które nie stawiają się do odbycia kary i ukrywają się w obawie przed osadzeniem.

W praktyce tego typu zjawisko jest stałe i z przyczyn oczywistych nie ulegnie raptownej zmianie, skutkującej powstaniem przeludnienia w jednostkach penitencjarnych. Na koniec 2013 r. procent zaludnienia oddziałów mieszkalnych w jednostkach penitencjarnych wynosił 91,8% ogólnej jej pojemności. Tym samym brak jest podstaw do twierdzenia, aby wysoki stan zaludnienia jednostek penitencjarnych stanowił przyczynę niewykonywania kary pozbawienia wolności.

Według statystyk Ministerstwa Sprawiedliwości na koniec 2013 r. ogólna liczba osób nieosadzonych wyniosła łącznie ok. 62.000. Pozostałe dane statystyczne w tej materii dotyczą nie osób, a przyczyn nieosadzenia. Tym samym, w wielu przypadkach, mogły być wykazane wobec konkretnego nieosadzonego, dwie (lub więcej) przyczyny jego nieosadzenia. Stąd na

koniec 2013 r. ogólna liczba przyczyn nieosadzenia wynosiła ok. 72.000. Wśród nich najczęstszym powodem (ok. 40.000) było ukrywanie się lub poszukiwanie listem gończym (ewentualnie ENA). Inna przyczyna to decyzja sądu (ok. 10.000 przypadków) np. o odroczeniu wykonania kary. Pozostałe powody niewykonywania orzeczonej kary to np. zawieszenie postępowania wykonawczego (w ponad 9000 przypadkach) lub inne, ale niewynikające ze stanu zaludnienia jednostek penitencjarnych (np. oczekiwanie na rozpoznanie wniosku o wykonywanie kary poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego, czy też trwające postępowanie międzyinstancyjne).

Zdecydowana większość osób niestawiających się do odbycia kary ma je orzeczone w wymiarze do 2 lat, który to wymiar kary ogranicza możliwość ewentualnego stosowania tymczasowego aresztowania po wydaniu wyroku.

Ewentualne ograniczenie liczby nieosadzonych z uwagi na ukrywanie się i niestawiennictwo do odbycia kary, mogłoby nastąpić jedynie przy drastycznym zaostrzeniu procedur wobec osób, co do których sąd I instancji orzekł w wyroku karę pozbawienia wolności poprzez szersze stosowanie tymczasowego aresztowania. Tego typu rozwiązania, co oczywiste, są jednak nie do zaakceptowania.

3. Nadzór sędziów penitencjarnych

Sędzia i sąd penitencjarny są organami całkowicie niezależnymi, a ich decyzje i zarządzenia mogą być kontrolowane jedynie na drodze międzyinstancyjnej.

Sędziowie penitencjarni, sprawując nadzór nad legalnością i prawidłowością wykonywania kar i środków zabezpieczających, nie tylko wizytują podlegające im jednostki penitencjarne, ale bardzo często w nich przebywają z racji chociażby odbywania na ich terenie posiedzeń sądu penitencjarnego. Tym samym „stałe” kontakty z daną jednostką umożliwiają im poznanie specyfiki jej funkcjonowania oraz występujących w niej problemów. Sędziowie poza dokonywaniem okresowych wizytacji, dokonują na bieżąco lustracji jednostek penitencjarnych w zakresie wybranych zagadnień albo w związku z wypadkami nadzwyczajnymi. W 2013 r. na łączną liczbę 190 przeprowadzonych wizytacji, 59 dotyczyło jednostek penitencjarnych. Analogicznie, w 2014 r. na łączną planowaną

do przeprowadzenia liczbę 412 wizytacji, 114 z nich dotyczy wizytacji zakładów karnych i aresztów śledczych.

Obowiązki sędziów penitencjarnych wykonują doświadczeni sędziowie mający z reguły długą praktykę orzeczniczą. Nie oznacza to, że w ramach sprawowanego przez nich nadzoru penitencjarnego nie pojawiają się uchybienia, ale ich zakres i waga stanowią margines i nie powinny przesłonić całokształtu ich pracy.

4. Brak lub uboga oferta zajęć kulturalno-oświatowych adresowanych do osób tymczasowo aresztowanych, a także skazanych

W zakresie organizacji zajęć kulturalno-oświatowych i sportowych bieżąco podejmowane są wysiłki w celu zwiększenia częstotliwości i jakości zajęć dostępnych dla osadzonych, umożliwiających bezpośrednio, aktywne uczestnictwo tymczasowo aresztowanych i skazanych. W lutym 2014 r. we wszystkich jednostkach penitencjarnych objęto szczególnym nadzorem sposób realizacji i częstotliwość zajęć kulturalno-oświatowych i sportowych dla tymczasowo aresztowanych, organizowanych poza celą mieszkalną, ponieważ dostępną ofertę oceniono jako niewystarczającą. W związku ze zmniejszeniem zaludnienia jednostek penitencjarnych, przywraca się świetlicom, wykorzystywanym jako dodatkowe cele mieszkalne, ich właściwe przeznaczenie, aby zintensyfikować powyższe zajęcia.

W jednostkach penitencjarnych w 2013 roku zrealizowano ogółem 7.626 programów readaptacyjnych, uwzględniających potrzeby różnych grup osadzonych, w zakresie: przeciwdziałania agresji i przemocy, przeciwdziałania uzależnieniom, przeciwdziałania prokryminalnym postawom, aktywizacji zawodowej, kształtowania umiejętności społecznych, kształtowania umiejętności poznawczych, integracji rodzin, ekologii, kulturalno-oświatowych, sportowych oraz innych. Uczestniczyło w nich ogółem 134.495 osadzonych, w tym 2.342 tymczasowo aresztowanych.

Należy przy tym wspomnieć, że konieczność zapewnienia prawidłowego toku postępowania karnego, a także porządku i bezpieczeństwa w jednostce poprzez izolowanie współuczestników przestępstwa oraz duża liczba grup izolacyjnych, nie sprzyjają organizacji czasu wolnego dla tymczasowo aresztowanych w formie, która pozwalałaby na przebywanie

poza celami w większym wymiarze czasu. Więziennictwo podejmuje jednak działania mające na celu zapewnienie tej grupie osadzonych możliwości uczestnictwa w jak największej liczbie zajęć poza celą mieszkalną.

5. Niewystarczające zaopatrzenie higieniczne więźniów oraz niewystarczająca częstotliwość kąpieli mężczyzn

Jak zauważono w Raporcie KMP, z dniem 14 sierpnia 2014 r. wejdzie w życie rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości, które m.in. nakłada obowiązek wydawania osadzonym środków higieny osobistej i środków przeznaczonych do utrzymania czystości w celach mieszkalnych do 5-go dnia każdego miesiąca, zwiększa miesięczną należność niektórych środków, np. papieru toaletowego, nożyka do golenia, szamponu, normuje także kwestię zapewnienia osadzonym środków do utrzymania czystości w celach mieszkalnych, które dotychczas były wydawane wg wewnętrznych regulacji ustalonych przez dyrektorów poszczególnych jednostek. Problematyka zapewnienia osadzonym należytych warunków bytowych jest na bieżąco monitorowana i stanowi przedmiot kontroli przeprowadzanych w jednostkach penitencjarnych.

Kwestia zapewnienia osadzonym mężczyznom minimum dwóch kąpieli w tygodniu jest w ocenie Ministerstwa Sprawiedliwości niezwykle istotna z punktu widzenia ich humanitarnego traktowania. Fakt nieuregulowania dotychczas tej problematyki wynika przede wszystkim z tego, że podjęcie działań legislacyjnych w tym zakresie uzależnione jest od rozwiązania istniejących ograniczeń technicznych, organizacyjnych oraz ochronnych. Uwarunkowania te były już przedmiotem korespondencji pomiędzy Ministerstwem Sprawiedliwości a Rzecznikiem Praw Obywatelskich w lutym 2014 r.

Niemniej warto zaznaczyć, że w części jednostek, w których infrastruktura to umożliwia, dodatkową kąpiel już wprowadzono, np. m.in. w ZK w Medyce, ZK w Kwidzynie, ZK w Oleśnicy oraz AŚ w Poznaniu i AŚ w Prudniku.

6. Dostęp więźniów do informacji publicznej

Od kwietnia 2014 r. we wszystkich jednostkach penitencjarnych zostały zainstalowane wydzielone komputery z przeznaczeniem dla osadzonych z dostępem do stron internetowych

BIP SW, MS i RPO oraz serwisu prawnego Lex Polonica. Na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości są publikowane m.in. dokumenty i informacje dotyczące praw człowieka, w tym sprawozdania Polski dla organizacji międzynarodowych, tłumaczenia wyroków ETPCz, teksty obowiązujących i projektowanych aktów prawnych. Tym samym osadzeni mają zagwarantowany dostęp do informacji niekiedy nawet lepszy, niż osoby pozostające na wolności. Z uwagi na fakt, iż projekt dostępu skazanych do elektronicznej formy informacji publicznej funkcjonuje od niedawna, informacje o wykorzystaniu stanowisk, ewentualnej potrzebie powiększenia ich ilości oraz poszerzenia są zbierane i w najbliższych miesiącach ma nastąpić ich wstępna ocena.

7. Niedostosowanie jednostek penitencjarnych do potrzeb osób z niepełnosprawnością

Konieczność realizacji praw skazanych z niepełnosprawnościami do traktowania w sposób humanitarny, z poszanowaniem przyrodzonej godności człowieka jest bezwarunkowa. Takim osadzonym umożliwia się odbywanie kary w sposób najmniej uciążliwy.

Sytuacja osób niepełnosprawnych fizycznie odbywających karę pozbawienia wolności pozostaje w stałym zainteresowaniu Ministerstwa Sprawiedliwości. Okresowo monitorowana jest liczba oraz warunki odbywania kary, w szczególności, czy osoby te umieszczane są w celach przystosowanych dla ich potrzeb oraz czy mają możliwość swobodnego (bez pomocy osób trzecich) korzystania z łaźni, widzeń, spaceru, ambulatorium oraz kąpielarni i toalety.

Służba Więzienna kieruje się zasadą, aby skazani niepełnosprawni fizycznie byli umieszczani w celach do tego przystosowanych - na parterze, z samodzielnym dostępem do świetlic, spacerników, łaźni oraz ambulatoriów więziennych. Wiąże się to z koniecznością przystosowania cel, ciągów komunikacyjnych, miejsc spacerów, bibliotek, świetlic do wymogów i standardów pozwalających niepełnosprawnym godnie funkcjonować. Tego rodzaju prace adaptacyjne w jednostkach penitencjarnych były i są wykonywane.

Spośród niemal 79.000 osób przebywających w jednostkach penitencjarnych, 59 z nich, to osoby wymagające poruszania się na wózku inwalidzkim, a kilkaset osób posługiwania się kulami łokciowymi.

W 58 jednostkach funkcjonują wyodrębnione cele dla osób niepełnosprawnych fizycznie, w tym poruszających się na wózkach inwalidzkich (91 cel mieszkalnych przystosowanych do zakwaterowania 270 osób). Osoby poruszające się na wózkach inwalidzkich, co do zasady przebywają w celach mieszkalnych przystosowanych dla nich i mają w zasadzie możliwość samodzielnego (bez pomocy osób trzecich) korzystania z łaźni, widzeń, spaceru, ambulatorium oraz kąpielni sanitarnego i toalety. W przypadku osób korzystających na stałe z kul łokciowych we wszystkich przypadkach mogą one samodzielnie korzystać ze spaceru, łaźni, widzeń, ambulatorium oraz kąpielni sanitarnego wraz z toaletą.

Prace przy nowobudowanych obiektach Służby Więziennej oraz nowych pawilonach penitencjarnych są realizowane z uwzględnieniem miejsc zakwaterowania dla osób niepełnosprawnych. Warto w tym miejscu dodać, że przy modernizacji jednostek penitencjarnych, uwzględniane są potrzeby dostosowania pomieszczeń ambulatoriów i izb chorych dla potrzeb osób niepełnosprawnych.

Działania na rzecz likwidacji barier architektonicznych korespondują z zapewnieniem tej kategorii osób właściwego postępowania medycznego. Każdy osadzony przy przyjęciu do jednostki penitencjarnej jest badany przez lekarza, który wydaje zalecenia odnośnie dalszego postępowania, w tym np. umieszczenia w celi przystosowanej dla osób niepełnosprawnych, bezpłatnego zaopatrzenia w niezbędne protezy, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze oraz wydaje inne zalecenia wynikające z ewentualnych ograniczeń stwierdzonych u osadzonego niepełnosprawnego. W przypadku wystąpienia u tego typu osadzonych wskazań do leczenia szpitalnego, osadzeni niepełnosprawni ruchowo mogą być hospitalizowani między innymi w Oddziale Ortopedii w Areszcie Śledczym w Warszawie Mokotowie, Oddziale dla Przewlekłe Chorych w Zakładzie Karnym w Czarnem, Oddziale Rehabilitacji Narządu Ruchu w Zakładzie Karnym nr 2 w Łodzi. W Zakładzie Karnym Bydgoszcz – Fordon organizowane są kursy orientacji przestrzennej, samoobsługi i nauki Braille'a dla osób pozbawionych wolności z dysfunkcją narządu wzroku.

Niepełnosprawni, tak jak pozostali osadzeni, mają prawo do odpowiednich ze względu na stan zdrowia - świadczeń zdrowotnych. W każdej jednostce penitencjarnej osadzeni niepełnosprawni mogą korzystać z opieki medycznej świadczonej przez więzienne podmioty lecznicze. Podmiotami tymi są: ambulatoria z izbami chorych (156 ambulatoriów) oraz szpitale więzienne (13) ze specjalistycznymi oddziałami szpitalnymi (37).

Wyrazem wagi, jaka jest przykładana do przestrzegania praw osób niepełnosprawnych fizycznie przebywających w jednostkach penitencjarnych jest fakt objęcia przez Ministra Sprawiedliwości nadzorem administracyjnym na 2014 r. (realizowanym przez prezesów sądów apelacyjnych) tematyki wykonywania orzeczeń karnych w zakresie stanu opieki medycznej i sanitarnej w jednostkach penitencjarnych, ze szczególnym uwzględnieniem osób z niepełnosprawnością ruchową i warunków bytowych, w jakich te osoby przebywają.

Ponadto, Służba Więzienna, wykonując polecenia organów dysponujących lub wzywających, bierze pod uwagę fakt niepełnosprawności osadzonego i każdy transport takiej osoby podlega szczegółowej analizie zarówno pod kątem środka transportu, jak i miejsca przeznaczenia.

8. Wyposażenie cel mieszkalnych

W jednostkach penitencjarnych kontynuowane są prowadzone są prace w zakresie zabudowy kąpoków sanitarnych, doprowadzenia ciepłej wody do cel mieszkalnych oraz wyposażenia łóżek piętrowych w drabinki i zabezpieczenia. W 2014 roku zaplanowano wykonanie pełnej zabudowy w 798 kąpokach sanitarnych oraz doprowadzenie ciepłej wody do kolejnych 830 cel mieszkalnych.

9. Odbywanie kary pozbawienia wolności w zakładzie karnym niewłaściwym ze względu na posiadaną podgrupę klasyfikacyjną

Krajowy Mechanizm Prewencji, wizytując jednostki penitencjarne w 2013 r. zarzucił, że skazani z podgrupy klasyfikacyjnej otwartej i półotwartej, po jej nadaniu przez komisję penitencjarną, nawet przez kilka miesięcy oczekują w aresztach śledczych na przetransportowanie do właściwej jednostki, co stanowi naruszenie praw wynikających z art. 100 § 1 k.k.w.

Ministerstwo Sprawiedliwości podziela pogląd, że administracja jednostek penitencjarnych ma obowiązek zapewniać właściwe warunki bytowe osobom pozbawionym wolności, w tym także podejmować odpowiednie działania w celu zapobieżenia naruszeniu przepisów wynikających z art. 100 § 1 i 110 § 2 k.k.w.

Przyznać należy, iż faktycznie zdarzały się sytuacje umieszczania osadzonych w niewłaściwej ze względu na podgrupę jednostce penitencjarnej. Niemniej w takich wypadkach warunki odbywania przez nich kary pozbawienia wolności były zgodne z dyspozycją zawartą w § 58 ust. 2 regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności (tzn. w razie zmiany przeznaczenia zakładu lub w celu zlikwidowania przeludnienia w jednostce).

Problem ten był diagnozowany oraz na bieżąco monitorowany przez Centralny Zarząd Służby Więziennej. Jego występowanie wynikało z zaludnienia jednostek penitencjarnych. W dniu 22 lutego 2013 roku zaludnienie oddziałów mieszkalnych w jednostkach penitencjarnych przekroczyło ich pojemności i wynosiło 100,5%. Stan taki utrzymał się do dnia 10 maja 2013 roku. Przy takim poziomie zaludnienia i braku wolnych miejsc zakwaterowania dla skazanych wszystkich podgrup klasyfikacyjnych w skali całego kraju Służba Więzienna zmuszona była pozostawić niektórych skazanych na jakiś czas w zakładach karnych typu zamkniętego, do czasu pojawienia się wolnych miejsc w zakładach typu otwartego i półotwartego, najczęściej po warunkowym przedterminowym zwolnieniu skazanych lub zakończeniu wykonywania kary. Czas oczekiwania skazanych na przetransportowanie do właściwej jednostki penitencjarnej jest więc pośrednio uzależniony od poziomu zaludnienia jednostek penitencjarnych w skali kraju.

Organy Służby Więziennej, na wszystkich szczeblach, podejmują wszystkie możliwe działania organizacyjne w celu zapobiegania temu negatywnemu zjawisku.

Od dnia 24 maja 2013 r. wprowadzono dodatkową procedurę, która przewiduje, że okręgowe inspektoraty Służby Więziennej w wyznaczony, jeden dzień tygodnia, zgłaszają do Biura Informacji i Statystyki CZSW skazanych, dla których brak jest wolnych miejsc zakwaterowania w odpowiednich jednostkach danego okręgu i wówczas taką jednostkę na terenie kraju wskazuje Dyrektor Biura Informacji i Statystyki. Takie centralne dysponowanie wolnymi miejscami pozwoliło skrócić okres oczekiwania skazanych w aresztach śledczych na przetransportowanie do odpowiedniego zakładu.

W chwili obecnej (na dzień 25 lipca 2014 r. poziom zaludnienia oddziałów mieszkalnych wyniósł 92 %), wszyscy skazani zakwalifikowani przez komisję penitencjarną do odbywania kary w zakładzie karnym typu otwartego i zakładzie karnym typu półotwartego, są bez zbędnej zwłoki transportowani z aresztów śledczych do tych zakładów.

10. Traktowanie

W związku z podniesioną w Raporcie kwestią bezprawnego osadzania osób pozbawionych wolności w pomieszczeniach niemieszkalnych w Areszcie Śledczym w Bydgoszczy, Służba Więzienna przeprowadziła w tej jednostce kilka kontroli. Nieprawidłowości wskazane przez KMP potwierdziły się. Dyrektor Aresztu Śledczego w Bydgoszczy zgodnie z Zarządzeniem Nr 7/2012 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 30 stycznia 2012 r. w sprawie ustalania pojemności jednostek penitencjarnych, zakwalifikował pomieszczenie nr 11 w pawilonie „A” jako pomieszczenie niemieszkalne, ale mimo to okresowo umieszczał tam osoby pozbawione wolności. Wezwany o złożenie wyjaśnień tłumaczył zaistniałą sytuację nieświadomością nieprawidłowości i oświadczył, że je wyeliminował. Z powodu braku możliwości ustalenia osób bezpośrednio odpowiedzialnych, o czym mowa w treści Raportu, odstąpiono od wyciągnięcia konsekwencji służbowych wobec funkcjonariuszy, którzy podejmowali decyzje o osadzaniu osób pozbawionych wolności. Opisana sytuacja miała charakter incydentalny, bowiem żadna z wizytacji nie potwierdziła takich nieprawidłowości w innych jednostkach.

W celu całkowitej eliminacji w przyszłości podobnych zdarzeń, zagadnienie zgodności informacji zawartych w wykazie pomieszczeń danej jednostki i systemie „Centralna Baza Danych Osób Pozbawionych Wolności Noe.NET” z istniejącym stanem faktycznym, zostało włączone do zakresu kontroli prowadzonej przez CZSW w 2014 r. W skontrolowanych do tej pory czterech jednostkach penitencjarnych nie stwierdzono wykorzystywania pomieszczenia niezgodnie z jego przeznaczeniem, w szczególności zakwaterowania osób pozbawionych wolności w pomieszczeniu niemieszkalnym.

Kwestie traktowania oraz używania środków przymusu bezpośredniego względem osób pozbawionych wolności przez funkcjonariuszy Służby Więziennej są na bieżąco weryfikowane w trakcie przeprowadzanych wewnętrznych kontroli. W przypadku stwierdzenia jakichkolwiek błędów lub nieprawidłowości, sporządzane są stosowne zawiadomienia do właściwych organów ścigania. Do jednostek penitencjarnych wielokrotnie kierowane są polecenia przesłania całości dokumentacji dotyczącej używania wobec osadzonych środków przymusu bezpośredniego, która jest następnie szczegółowo analizowana.

11. Dostęp więźniów do opieki medycznej

Ministerstwo Sprawiedliwości podziela opinię przedstawicieli KMP o bezwzględnym obowiązku wykonywania w terminie 14 dni od chwili przyjęcia do zakładu badań lekarskich, również profilaktycznych badań radiologicznych klatki piersiowej. Wynika to z treści § 4 ust. 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 czerwca 2012 r. w sprawie udzielania świadczeń zdrowotnych przez podmioty lecznicze dla osób pozbawionych wolności. Warto jednak zaznaczyć, że uwaga dotycząca nieprawidłowości w Zakładzie Karnym w Goleniowie odnosi się do jednostkowego w skali kraju przypadku.

Występujące od kilku lat problemy z pozyskaniem kadry medycznej, szczególnie lekarzy specjalistów, dotyczą zarówno więzienną, jak i cywilną służbę zdrowia. Głównym powodem jest otwarcie rynku pracy Unii Europejskiej i rosnący tam popyt na wykwalifikowaną kadrę, której oferuje się wyższe wynagrodzenia. Ponadto wynagrodzenia oferowane w Służbie Więziennej są niższe niż w pozawięziennych podmiotach leczniczych i nie są adekwatne do warunków i charakteru wykonywanej pracy. Utrzymywanie tej dysproporcji wynagrodzeń przy dalszym zmniejszeniu liczby lekarzy będących na etatach funkcjonariuszy Służby Więziennej i trudnościami z pozyskaniem lekarzy na etaty cywilne powoduje konieczność ich zatrudniania w ramach umów cywilnych finansowanych ze środków przyznanych więziennictwu.

Pomimo to, w ubiegłym roku zatrudnionych było około 1.300 lekarzy cywilnych (w tym na pełen etat, część etatu, bądź umowę cywilną) oraz ponad 130 lekarzy - funkcjonariuszy Służby Więziennej. Personel pielęgniarski to ponad 950 osób (w tym ponad 880 funkcjonariuszy).

Wszelkie stwierdzone sygnały niewłaściwego traktowania więźniów przez personel medyczny podlegają wnikliwej analizie Służby Więziennej. Stwierdzono, że często ich podłożem jest relacja osadzony - lekarz/pielęgniarski (postrzegany jako, bądź będący w rzeczywistości funkcjonariuszem SW). To z kolei utrudnia nawiązanie egalitarnej relacji pomiędzy lekarzem/pielęgniarskim a pacjentem. O problemie niewłaściwego (opryskliwego) zachowania personelu medycznego wobec osób pozbawionych wolności jest mowa podczas wszystkich spotkań, narad i odpraw oraz szkoleń pracowników Więziennej Służby Zdrowia.

Trudno zgodzić się z zarzutem Raportu o bagatelizowaniu zgłaszanych dolegliwości oraz niewykonywania badań podstawowych. Wystarczy wspomnieć, że w 2013 r. wykonano 377.353 badań analitycznych oraz przeprowadzono 1.665.068 konsultacji lekarskich (przy

populacji 85.000 skazanych i tymczasowo aresztowanych). Z podanych statystyk wynika więc, że średnio jednemu osadzonemu w ciągu roku udzielono około 20 porad lekarskich, co z pewnością nie jest wartością niewielką. Warto też dodać, że to lekarz, zgodnie ze swoją wiedzą i doświadczeniem decyduje o sposobie leczenia, wyborze terapii lekowej oraz o potrzebie kierowania na badania podstawowe lub dodatkowe.

12. Prawo do informacji

Sposób komunikowania się z osadzonym zawsze uwzględnia jego poziom intelektualny, zgodnie z zasadą indywidualizacji określoną w art. 67 k.k.w. Osoby nowoprzyjęte do jednostki penitencjarnej są objęte szczególną opieką wychowawczą oraz psychologiczną. Każdy osadzony ma zapewniony kontakt z wychowawcą w godzinach pracy administracji, a skazani zatrudnieni również w godzinach popołudniowych do momentu przeprowadzenia apelu wieczornego, zaś w dni świąteczne i wolne od pracy z wychowawcą dyżurnym.

Wychowawcy przyjmują osadzonych na indywidualne rozmowy, wizytują cele mieszkalne, uczestniczą w wydawaniu posiłków, zajęciach kulturalno-oświatowych, prowadzą grupowe programy resocjalizacyjne. Na stanowiskach wychowawców działu penitencjarnego są zatrudniane osoby z wyższym wykształceniem humanistycznym oraz wiedzą w dziedzinie resocjalizacji, obejmującą w szczególności mechanizmy rozwojowe człowieka, jak i zróżnicowanie poziomu intelektualnego, upośledzenia i wynikające z nich ograniczenia w komunikacji z innymi ludźmi oraz metody prowadzenia rozmowy w sposób zrozumiały dla rozmówcy. Zatem każdy osadzony może uzyskać na bieżąco pomoc w zrozumiałej dla siebie formie.

Wewnętrzne przepisy Służby Więziennej określają szczegółowy zakres rozmowy informacyjnej po przyjęciu do jednostki penitencjarnej. Zarządzenie Dyrektora Generalnego Służby Więziennej dokładnie definiuje, jakie informacje przekazuje się osadzonemu, w szczególności:

- zapoznanie z porządkiem wewnętrznym,
- przypomnienie praw i obowiązków wynikających z k.k.w.
- wskazanie sposobów kontaktowania się ze światem zewnętrznym, form dostępnych zajęć kulturalno-oświatowych i sportowych, możliwości udziału w posługach religijnych,

- wskazanie sposobu zwracania się do przełożonych ze sprawami osobistymi, problemami oraz trudnościami powstałymi w związku z przebywaniem w izolacji więziennej,
- poinformowanie o możliwości wystąpienia zagrożeń dla bezpieczeństwa osobistego osadzonego lub innych osadzonych oraz zetknięcia się z przejawami negatywnych zachowań charakterystycznych dla środowisk przestępczych oraz pouczenie o konieczności bezzwłocznego powiadamiania przełożonych o tych zagrożeniach oraz o sposobach przekazywania tych informacji i unikania zagrożeń.

Należy dodać, że szereg informacji o prawach i obowiązkach osadzonego w jednostce penitencjarnej, w której przebywa, zawarty jest także w regulaminie dotyczącym porządku wewnętrznego, który znajduje się w każdej celi. Zakres problematyki, której dotyczy regulamin w dużej części powiela informacje przekazywane w czasie rozmowy informacyjnej z osadzonym.

Warto też wspomnieć, że od dnia 4 lipca 2014 r. obowiązuje rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości określające wzór pouczenia dla osób tymczasowo aresztowanych.

Służba Więzienna opracowała również dokumenty, które są pomocne w zakresie skutecznego przekazu informacji pomiędzy osadzonymi cudzoziemcami, a kadrą Służby Więziennej, m.in. w trakcie przyjęcia obcokrajowców do jednostki penitencjarnej. Do nich należą "Informator dla cudzoziemców tymczasowo aresztowanych, skazanych oraz ukaranych", który został opublikowany w języku polskim, rosyjskim, bułgarskim, rumuńskim, arabskim, angielskim, francuskim i niemieckim. W styczniu br. informator został zaktualizowany i uzupełniony. Ponadto w kilku wersjach językowych została opracowana informacja o przysługującym cudzoziemcom podczas przyjęcia do jednostki penitencjarnej prawie do powiadomienia o miejscu swojego pobytu osoby najbliższej lub innej osoby, stowarzyszenia, organizacji lub instytucji, a także swojego obrońcy.

Zgodnie z art. 211 § 2 Kkw tymczasowo aresztowani cudzoziemcy są również informowani o prawie powiadomienia właściwego urzędu konsularnego, a w razie braku takiego urzędu – właściwego przedstawicielstwa dyplomatycznego. Zawiadomienie o powyższym - podpisane przez tymczasowo aresztowanego - przesyła się niezwłocznie na

podane przez niego adresy osób lub podmiotów, a w wypadku cudzoziemca na adres właściwego urzędu konsularnego, bądź właściwego przedstawicielstwa dyplomatycznego.

Od dnia 31 marca 2014 r. wszystkie cele przejściowe w zakładach karnych i aresztach śledczych są wyposażone w opisany wyżej informator. W najbliższym czasie planuje się również udostępnienie osadzonym cudzoziemcom aktów prawnych oraz orzecznictwa sądów polskich i trybunałów międzynarodowych z elektronicznego systemu informacji prawnej, z którego korzysta dana jednostka penitencjarna.

W celu zapewnienia właściwego poziomu komunikacji osadzonych cudzoziemców z kadrą jednostek penitencjarnych opracowano projekt finansowany ze środków Norweskiego Mechanizmu Finansowego 2009 - 2014, który zakłada przeszkolenie z zakresu znajomości języka angielskiego ponad 250 funkcjonariuszy i pracowników służby ewidencyjnej oraz zakup 160 translatorów językowych dla tych jednostek.

13. Prawo do składania skarg, próśb, wniosków

Problematyka prawidłowości realizacji prawa osób pozbawionych wolności do składania skarg, próśb i wniosków, w szczególności w zakresie sposobu informowania więźniów o rezultacie rozpatrzenia ich sprawy stanowi stały element kontroli jednostek penitencjarnych oraz temat organizowanych odpraw służbowych.

Mając na względzie zawarte w raporcie RPO z działalności Krajowego Mechanizmu Prewencji w roku 2012 uwagi w tym zakresie, Dyrektor Generalny Służby Więziennej pismem z dnia 20 sierpnia 2013 r. polecił dyrektorom okręgowym wyeliminować wszelkie nieprawidłowe procedury określające zasady załatwiania wniosków, skarg i próśb osób osadzonych w jednostkach penitencjarnych oraz gwarantujące osobom osadzonym prawo do ochrony danych osobowych, jak również naruszające nałożony na administrację obowiązek bezpośredniego kontaktu z osadzonymi w sprawach indywidualnych, a także z realizacji zadań penitencjarnych, ochronnych oraz indywidualizacji wykonywania kary pozbawienia wolności.

14. Prawo do kontaktu ze światem zewnętrznym

Odnosnie do zarzutu stosowania monitoringu wizyjnego w salach widzeń bez osoby dozorujszej nadmieniam, że Dyrektor Generalny Służby Więziennej polecił zaprzestać

stosowania niedopuszczalnej praktyki dostrzeżonej w niektórych jednostkach penitencjarnych polegającej na monitorowaniu tych pomieszczeń podczas realizacji nagrody udzielonej skazanemu na podstawie art. 138 § 1 pkt 3 k.k.w. W sytuacji, gdy warunki techniczne nie pozwalają na zdemontowanie kamer w tych pomieszczeniach, zobowiązano bezwzględnie wyłączenie monitorowania obrazu i dźwięku na czas realizacji powyższej nagrody.

Obecnie w około 60 jednostkach penitencjarnych brak jest wyznaczonych pomieszczeń do realizacji nagrody - zezwolenia na widzenie bez osoby dozoru. Wynika to z przestarzałej infrastruktury oraz trudności z wyposażeniem ich w niezbędne media. W jednostkach trwają prace związane z wyznaczeniem takich pomieszczeń. Do końca 2015 roku we wszystkich jednostkach penitencjarnych w kraju takie pomieszczenia zostaną wyznaczone.

15. Dostęp nieletnich do opieki medycznej (w tym także co do opieki specjalistycznej ciężarnych nieletnich) oraz kontrola osobista i stosowanie monitoringu wizyjnego

Ministerstwo Sprawiedliwości podziela opinię RPO, iż wymienione kwestie wymagają uregulowania w akcie prawnym rangi ustawowej. Pragnę poinformować że w Departamencie Prawa Karnego trwają prace legislacyjne nad *projektem założeń ustawy o zmianie ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich*. Powyższy projekt zawiera m.in. zmiany w zakresie kwestii sygnalizowanych przez RPO – KMP w raporcie, a odnoszących się do konieczności uregulowania w akcie rangi ustawowej dostępu nieletnich do opieki medycznej (w tym specjalistycznej opieki ciężarnych nieletnich), dokonywania kontroli osobistej w zakładach i schroniskach oraz zakresu stosowania monitoringu w zakładach i schroniskach dla nieletnich.

W zakresie dostępu nieletnich do opieki medycznej projekt przewiduje m.in., że opieka ta musi być w szczególności zapewniona wychowance w ciąży, w czasie porodu i po porodzie, a wychowanki w czasie ciąży będą objęte wzmoczoną opieką i będą przygotowywane jednocześnie do roli matek. Otrzymają też prawo do korzystania z dłuższego spaceru (ponad minimum jednej godziny w ciągu doby), którego czas trwania określi dyrektor zakładu poprawczego lub schroniska dla nieletnich.

W zakresie kontroli i stosowania monitoringu projekt ustawy wprowadza regulacje, które dotyczyć będą czynności podejmowanych w celu przeciwdziałania bezpośredniemu zagrożeniu powstania wydarzenia nadzwyczajnego lub minimalizowania skutku jego wystąpienia oraz zapewnienia ochrony życia lub zdrowia nieletnich, pracowników oraz innych osób na terenie placówki, przeciwdziałania niszczeniu mienia przez nieletnich, pracowników, itp. Przewiduje się określenie wymagań wobec pracowników ochrony oraz ich uprawnienia i obowiązki oraz sytuacji kiedy monitoring izb mieszkalnych, przejściowych, izolacyjnych oraz izb chorych będzie stosowany w pełnym lub ograniczonym zakresie.

16. Sytuacja nieletnich będących w ciąży oraz nieletnich i ich dzieci (w tym postulat utworzenia oddziałów dla nieletnich z dziećmi)

Ponieważ rozwiązanie tego problemu systemowego wymaga ścisłej współpracy odpowiednich resortów jest on przedmiotem roboczych rozmów przedstawicieli Ministra Edukacji Narodowej, Ministra Sprawiedliwości i Ministra Pracy i Polityki Społecznej. Analizowane są obowiązujące przepisy prawa i ich stosowanie przez sądy oraz dyrektorów placówek. Złożoność sytuacji prawnej (szczególnie małoletnich matek nieposiadających władzy rodzicielskiej nad ich małoletnimi dziećmi) i jej dostosowania do postulatów RPO spowoduje konieczność wprowadzenia szerokich zmian w przepisach prawnych. Są przewidziane kolejne spotkania dotyczące tej kwestii.

17. Umieszczanie wychowanków zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich w izbach przejściowych oraz oddzielnych pomieszczeniach mieszkalnych (OPM).

Minister Sprawiedliwości nie zgodził się z przedstawionymi zarzutami i wobec wniosku RPO do Trybunału Konstytucyjnego o stwierdzenie niezgodności niektórych przepisów rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2001 roku w sprawie zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich z art. 95 § 3 ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich i z art. 41 ust. 1, art. 47 w zw. z art.31 ust. i 92 Konstytucji RP. W dniu 7 listopada 2013 r. przedstawił TK swoje stanowisko w tej sprawie.

Ministerstwo Sprawiedliwości uważa, że zaskarżone przepisy nie mają charakteru represyjnego i dyscyplinującego. Służą potrzebie zapewnienia bezpieczeństwa i porządku

w zakładzie poprawczym. Incydentalnie wadliwa praktyka, na którą powołuje się RPO, nie może być argumentem na rzecz wadliwości przepisu. Pobyt w izbie przejściowej zmierza do przygotowania nieletniego do pobytu w zakładzie poprawczym lub schronisku dla nieletnich i ma charakter adaptacyjny. Niekiedy zaś służy odseparowaniu nieletniego od innych wychowanków np. ofiary agresji.

Ministerstwo stoi ponadto na stanowisku, że zaskarżone przepisy rozporządzenia nie przekraczają zakresu delegacji ustawowej. Nie może więc być mowy o naruszeniu wspomnianych artykułów Konstytucji.

Odnosnie do postulatu KMP, aby z góry określić czas pobytu nieletniego w izbie przejściowej, nowy *projekt założeń ustawy o zmianie ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich* zakłada, że dyrektor placówki będzie mógł umieścić nieletniego w izbie przejściowej na czas niezbędny do przywrócenia bezpieczeństwa lub porządku w zakładzie lub schronisku, na okres maksymalnie do 14 dni. Podczas pobytu w izbie przejściowej nieletni będzie poddany wzmożonym działaniom wychowawczym i resocjalizacyjnym, w szczególności podczas jego pobytu w izbie będzie stworzony indywidualny plan zajęć dydaktycznych i wychowawczych.

W ustawie zostaną ujęte ogólne warunki izby przejściowej jako wyodrębnionego pomieszczenia urządzonego w sposób odpowiadający warunkom pomieszczenia mieszkalnego, pozostającego pod stałym nadzorem i monitorowanego. Szczegółowe warunki, jakim odpowiadać ma izba przejściowa, będą natomiast uregulowane w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości.

W przeciwieństwie do obecnie obowiązujących przepisów rozporządzenia o zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich, projekt nie przewiduje umieszczania nieletniego w oddzielnym pomieszczeniu mieszkalnym (OPM). Warunki, którym musi odpowiadać izba przejściowa są tożsame z warunkami OPM, dlatego uznano, iż nie jest wskazane mnożenie bytów w strukturze organizacyjnej placówek.

18. Realizacja przez nieletnich umieszczonych w izbie przejściowej/OPM obowiązku szkolnego

Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2001 r. w sprawie zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich (Dz. U. z 2001r., Nr 124, poz.

1359 ze zm.) w każdym rodzaju placówek prowadzi się m.in. kształcenie ogólne i zawodowe oraz praktyczną naukę zawodu (np. § 4 ust.3, § 5 ust. 3, § 6 ust. 2, § 7 ust. 4, § 9 ust. 3). Na podstawie § 59 zakład prowadzi proces resocjalizacji wychowanka w oparciu o indywidualny plan resocjalizacji, który obejmuje w szczególności zakres, kierunki i formy nauczania, kształcenia zawodowego, jakim wychowanek ma zostać objęty oraz jego indywidualne obowiązki wiążące się z przebiegiem nauczania (ust. 2 pkt. 2). Żaden z obowiązujących przepisów nie wyłącza stosowania wskazanych powyżej regulacji w sytuacji umieszczenia wychowanka w izbie przejściowej, czy OPM. Należy też pamiętać, iż w placówkach podległych Ministrowi Sprawiedliwości nieletni mogą przebywać do ukończenia 21 roku, zaś zgodnie z art. 70 ust. 1 Konstytucji nauka jest obowiązkowa do 18 roku życia. Zauważone przez przedstawicieli KMP przypadki braku wpisów w księdze izby przejściowej jednej z kontrolowanych placówek, mogą świadczyć o niewykonywaniu przez kadrę nałożonych rozporządzeniem obowiązków lub dotyczyć nieletnich, którzy ukończyli 18 rok życia i nie wyrazili chęci do dalszej edukacji. Odnośnie do pierwszej ewentualności: aspekt przestrzegania praw nieletnich umieszczonych w placówkach, w tym realizacja prawa do nauki, jest przedmiotem kontroli ze strony Ministerstwa Sprawiedliwości. W sytuacji stwierdzenia uchybień wydawane są odpowiednie zalecenia, których wykonanie podlega sprawdzeniu. Ponadto wskazane wyżej zagadnienia są uwzględniane w szkoleniach dla pracowników placówek.

19. Dostosowanie placówek ZP/SdN do potrzeb osób niepełnosprawnych

W tym aspekcie pragnę zauważyć, że przepisy rozporządzenia Ministra Infrastruktury *w sprawie warunków technicznych, jakim powinien odpowiadać budynek i ich usytuowanie* (Dz.U. z 2002 r. Nr 75, poz. 690 ze zm.), wyłączają stosowanie ww. uregulowań prawnych m.in. do zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich (por. § 16 ust. 2, § 55 ust. 2, czy § 61 ust. 2 ww. rozporządzenia).

Jednak niedostosowanie zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich do potrzeb osób niepełnosprawnych fizycznie wynika nie tylko z braku stosownego przepisu z zakresu prawa budowlanego, lecz także z faktu, iż dotychczas w wieloletniej działalności tych placówek nie było przypadku umieszczenia nieletniego z taką niepełnosprawnością.

W zakładach typu resocjalizacyjno – rewalidacyjnych przebywają natomiast nieletni z niepełnosprawnością umysłową i do ich specyficznych potrzeb placówki są dostosowane

organizacyjnie i programowo. Na dzień 3 lipca 2014 roku wg stanu ewidencyjnego w trzech takich placówkach (Zakład Poprawczy w Witkowie, Zakład Poprawczy w Tarnowie, Zakład Poprawczy w Sadowicach) było 106 nieletnich.

Odnosząc się do sytuacji osób niepełnosprawnych odwiedzających wychowanków uprzejmie informuję, że Ministerstwo Sprawiedliwości nie otrzymywało sygnałów o trudnościach organizacyjnych związanych z zapewnieniem realizacji przez nie prawa do odwiedzin.

Niemniej inwestycje prowadzone w placówkach uwzględniają w możliwym zakresie (z uwagi na posiadane środki finansowe i możliwość ingerencji w zmiany architektoniczne szczególnie budynków zabytkowych) potrzeby osób niepełnosprawnych w tym po to, by ułatwić ewentualne odwiedziny wychowanków przez osoby niepełnosprawne. W 2012 roku oddano nową siedzibę ZPiSdN w Raciborzu, która jest wyposażona w udogodnienia dla osób niepełnosprawnych (podjazd do wejścia głównego, WC dla osób niepełnosprawnych na parterze placówki, platforma do przewozu osób na noszach obsługująca wszystkie poziomy placówki, która może być używana jako winda dla niepełnosprawnych). SdN w Dominowie posiada podjazd do budynku głównego, a do budynku administracyjnego wejście z poziomu 0 oraz w obu budynkach toalety dostosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych. Aktualnie jest w trakcie realizacji np. rozbudowa Zakładu Poprawczego w Tarnowie, która obejmie zainstalowanie przenośnego urządzenia umożliwiającego transport osób poruszających się na wózkach (tzw. schodołaz) i dostosowanie do potrzeb osób niepełnosprawnych toalety znajdującej się na parterze budynku głównego poprzez założenie odpowiednich uchwyty w części prysznicowej i toaletowej. Prace te mają być zakończone do końca 2014 roku.

Wychodząc naprzeciw postulatowi zgłaszanemu przez Krajowy Mechanizm Prewencji, uprzejmie wyjaśniam, że w miarę możliwości finansowych Ministerstwa Sprawiedliwości i nadzorowanych przez niego placówek także w przeprowadzanych w przyszłości inwestycjach – zgodnie z definicją „racjonalnych usprawnień” zawartą w art. 2 Konwencji z dnia 13 grudnia 2006 roku o *prawach osób niepełnosprawnych* - będą brane pod uwagę rozwiązania ułatwiające osobom niepełnosprawnym fizycznie dostęp do zakładów i schronisk.

20. Uwagi szczególne dotyczące praw osób nieletnich

Ministerstwo Sprawiedliwości również w tym zakresie dokonało analizy wszystkich informacji. W jej wyniku można stwierdzić, że znaczna część postulatów KMP została już uwzględniona.

Przeprowadzono narady z przedstawicielami resortu i dyrektorami placówek, na których przedstawione zostały między innymi informacje dotyczące zakresu badania praw nieletnich na podstawie raportów z wizytacji przeprowadzonych przez Rzecznika Praw Obywatelskich – Krajowy Mechanizm Prewencji. Omówiono m.in. przypadki: używania wulgaryzmów przez personel, stosowania środków przymusu bezpośredniego i dyscyplinowania, naruszenia prawa do skargi oraz do praktyk religijnych, informacji, opieki medycznej i dostępu do zajęć na świeżym powietrzu, a także kontaktów ze światem zewnętrznym oraz warunki bytowe nieletnich.

Ponadto w ramach czynności nadzorczych zlecane są i systematycznie przeprowadzane wizytacje bądź lustracje, które mają na celu dalsze eliminowanie stwierdzonych nieprawidłowości. Między innymi zaleca się archiwizowanie zapisów cyfrowych z monitoringu zgodnie z § 105⁵ rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2001 roku w sprawie zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich oraz zapewnienia psychologom superwizji. Wydawane są zalecenia dotyczące prawidłowego stosowania przepisów dotyczących umieszczania wychowanków w izbach przejściowych w trybie § 25 ust. 1 pkt 4 rozporządzenia (jedynie w celu zapewnienia bezpieczeństwa i porządku w placówce), zbyt długiego czasu przebywania tam nieletnich, wyposażenia izb niespełniającego standardu pomieszczenia mieszkalnego. W aspekcie traktowania nieletnich regularnie przeprowadzane są szkolenia dla pracowników placówek z zakresu ochrony praw dziecka w prawie międzynarodowym i krajowym.

Warto też zauważyć, że w swoim raporcie RPO z reguły pozytywnie oceniał atmosferę panującą w placówkach, a nieletni podkreślali poczucie bezpieczeństwa oraz potrafili wskazać wśród personelu osoby godne zaufania.

W powołanym

Wojciech Węgrzyn

MINISTERSTWO SPRAWIEDLIWOŚCI

Al. Ujazdowskie 11

skr. poczt. 33

00-950 Warszawa

DWN PC-III-0741-16/14/12

BIURO RZECZNIKA
PRAW OBYWATELSKICH

WPL

2014 -08- 13

ZAL. NR

